

SZÉKELY ERVIN s-a născut în 1957, la Salonta. A absolvit Facultatea de Drept a Universității „Babeș-Bolyai”, din Cluj. A ocupat posturi de consilier juridic și a lucrat ca ziarist. În perioada 1992–2004 a fost deputat în Parlamentul României, iar în următorii patru ani, secretar de stat în Ministerul Sănătății. În prezent este ziarist în cadrul Societății Române de Radiodifuziune. Este căsătorit, are un fiu și o nepoată. În afară de *Cum am devenit român* a publicat cinci cărți în limba maghiară: două volume de publicistică și trei romane. Aceasta este a doua carte apărută și în limba română, după *Jilț și caldarâm* (Curtea Veche Publishing, 2016).

CUM AM DEVENIT ROMÂN

SZÉKELY ERVIN

Traducere din maghiară de
IOSIF KLEIN MEDEȘAN

CURTEA VECHÉ

București, 2017

RIA-RIA, HUNGARIA!

„ASCULTĂ, VREI SĂ VEZI UN ROMÂN?” Întrebarea mi-a fost pusă de Bauer Attila, pe vremea când eram în clasa a doua. M-a străfulgerat gândul că, de fapt, nu văzusem încă niciodată un român. Desigur, știam că există români, taică-meu îi înjura regulat, dar nu văzusem niciunul în carne și oase. Din cele spuse de părinții mei despre români, reținusem un singur lucru — că nu ne plac pentru că pe vremuri ne-au luat țara. Asta mi s-a părut bizar, fiindcă dacă ei au fost cei care ne-au luat nouă țara, atunci cei supărați ar fi trebuit să fim noi, nu ei, iar ei ar trebui să se poarte cu noi cu grija cuiva care ține în mână un ou încondeiat, nu cumva să le luăm țara înapoi.

Ar trebui să aibă grijă ca noi să ne simțim bine acolo la ei acasă, sau, cel puțin, mai bine decât atunci când eram la noi acasă, dar nu aveam curajul să le explic asta părinților mei, pentru că de câte ori venea vorba despre români în casa noastră, îmi spuneau că despre lucrurile astea nu am voie să vorbesc cu nimeni, dar că românii sunt nespălați, nu au o cultură ca a noastră, sunt leneși, și pe deasupra încearcă mereu să ne tragă în piept pentru că ale lor sunt și țara, și puterea, și miliția, așa că pot s-o facă. Ce-i drept, nu foloseau exact aceste cuvinte, dar asta pricepeam eu din cele auzite. Totuși, nu înțelegeam anumite expresii, cum ar fi *szőrostalpú*, *szőrös nyelvű*, sau *repedtsarkú*. Am

aflat mai târziu că aceste expresii pot fi traduse în limba română prin *opinca păroasă, împiedicat la vorbă și descult*, dar atunci le percepeam ad litteram, așa că mă miram că cineva poate avea tălpi păroase sau limba păroasă — mă întrebam cum mai poate mânca omul acela?...

Așa că mă temeam oarecum să văd un român, nu cumva să mă tragă pe sfoară rapid, sau să cheme miliția să mă ducă la secție. Pe de altă parte, eram curios, iar Bauer Attila îmi reproșa apăsător că mă las rugat ca o fată mare, deși cel pe care el s-a hotărât, în sfârșit, să mi-l arate este chiar un român adevărat. Asta pentru că și despre Györgyice, colegul nostru de clasă, se zvonește că e de fapt român, dar asta nu poate fi adevărat, doar Györgyice vorbește ungurește exact ca noi, și pe deasupra îi detestă pe români. Bauer n-a mai avut răbdare să aștepte până îmi dau eu acordul, așa că m-a luat de braț și m-a tras după el. Pe vremea aceea, școala noastră avea două corpuri de clădire, într-unul învățam noi, cei din clasele I-IV, iar în celălalt, copiii mai mari. De fapt, aceea era școala adevărată, clădirea noastră adăpostise inițial locuințele pentru profesori.

Românul se afla în clădirea cealaltă, să mergem până acolo era pentru noi o adevărată aventură, doi vlăjgani dintr-a șaptea stăteau de pază la intrarea ambelor corpuri de clădire și nu-i lăsau pe elevi să treacă decât după încheierea orelor de clasă. Dacă totuși cineva reușea să chiulească, elevul de serviciu îi trecea numele pe o foaie de hârtie pe care o preda profesorului de serviciu. De aceea, eram nevoiți să ne cățărăm pe gard și la dus și la întors, iar cum eu nu eram (nici pe-atunci) descurcăreț, mă gândeam că ar fi un sacrificiu prea mare, doar pentru a vedea un român adevărat.

Până la urmă am reușit să ajungem în clădirea cealaltă, am urcat la etaj, apoi am intrat în WC. Acolo l-am văzut pe român. Lângă el, o ladă cu scule și o țeavă desfăcută în bucăți. Fluiera

în timp ce înfășura câlți pe filetul unei țevi. O vreme, ne-am uitat la el cum lucrează, apoi Bauer mi-a șoptit la ureche „ăsta precis e român” și o să-mi dovedească imediat că-i așa. „Cât e ceasul?” a întrebat el, la care românul s-a oprit din fluierat, s-a uitat la ceas și a spus ceva pe românește — ceva ce nici eu, nici Bauer nu am înțeles. Am auzit, totuși, clopoțelul care anunța sfârșitul recreației, așa că ne-am întors imediat în clădirea noastră. Apoi, în drum spre casă, ne-am lăudat tuturor colegilor de clasă că „am văzut un român, am văzut un român, am văzut un român”. La fel m-am lăudat și acasă, dar pe tata nu l-am impresionat. „Ăștia sunt deja peste tot, în curând nu vom mai avea loc de ei”, mi-a spus. Cuvintele tatei m-au mirat un pic — în definitiv, cum să nu mai rămână loc pentru noi la Salonta din cauza unui singur instalator...

*

Eu țineam cu echipa de fotbal Ferencváros, eram deci „fan Fradi”. De ce eram suporterul lor e greu de explicat. Poate că mă aflam sub influența prietenului meu, care se pricepea mai bine ca mine (și) la fotbal. El îmi spunea că orice om de treabă ține cu „Fradi”, pentru că este o veche echipă muncitorească. E bine să ții și cu Vasas, dar să fii fan Honvéd e deja suspect, iar cu Újpesti Dózsa nu țin decât securiștii și netrebnicii, pleava societății, pentru că e echipa Ministerului de Interne. Pe ăia trebuie să-i urăști și când joacă cu o echipă străină — desigur, nu și când joacă cu românii.

În ceea ce mă privește, mi se părea oarecum ciudat faptul că felul în care se descurcau fotbalistii pe teren, calitatea jocului practicat de ei, nu influența câtuși de puțin cu ce echipă să ținem, dar mă gândeam că poate așa e bine — la urma urmelor, un băiat nu iubește o fată neapărat pentru că e bună la școală, atunci de ce ar sta lucrurile altfel cu o echipă de fotbal. În același

timp, lecțiile despre fotbal pe care mi le ținea prietenul meu Szántó Sanyi depășeau acest domeniu. Într-un fel, aceste lecții m-au plasat în complicatul univers al atitudinilor față de valori și față de societate și apartenența națională. Îi iubim pe muncitori (lărgind sfera sensurilor: pe oropsiții vieții, pe oamenii săraci, pe cei obidiți, astăzi i-aș numi „omul de rând kadarian”), pe maghiari, și avem numai ură față de instituțiile de represii, pentru miliție și, firește, pentru români. În ceea ce privește motivul pentru care trebuie să-i urâm pe români, ulterior mi-am ținut lecții și alții, nu aș intra în detalii în acest moment.

Explicațiile lui Szántó Sanyi au avut în același timp darul să mă deruteze, dar nu am îndrăznit să cer lămuriri nici de la el, nici de la altcineva. Atunci când naționala Ungariei juca cu oricare altă echipă, firește că noi făceam galerie pentru maghiari, iar când ai noștri băgau gol, gestul nostru reflex era de a ne ridica de pe canapea strigând: „Cine-i cel mai bun? Maghiarii-s cei mai buni”, sau „Ria ria, Hungaria!” Până în acest punct, perfect. Atâta doar, că în naționala Ungariei jucau și câțiva fotbaliști de la Újpesti Dózsa (de exemplu Bene Ferenc, cărui toți îi spuneau Feri, deși nimeni nu-l cunoștea personal). În cazul acesta, de ce trebuie să strigăm „rupe-i-s-ar piciorul” când Bene Feri bagă gol pentru echipa „Fradi”, și să-l numim „copil maghiar cu piciorul de aur” atunci când le dă gol portughezilor sau rușilor (apropo, și pe ruși trebuia să îi urâm, dar nu chiar în aceeași măsură ca pe români). Mai târziu în viață, am simțit deseori pe propria piele, în împrejurări diferite, ceva ce aș putea numi „sindromul Bene”. De exemplu, atunci când am devenit membru al echipei de șah a facultății. Unii dintre colegii mei români cu greu își puteau disimula ura față de mine din cauza faptului că eram maghiar, dar erau extrem de mândri de mine atunci când câștigam, ca reprezentant al facultății noastre, partide jucate cu concurenți de la o facultatea rivală.

Să revenim însă la fotbal. Așadar, a face galerie pentru naționala Ungariei nu era o chestiune de natură sportivă, ci însemna a-ți trăi — și a-ți manifesta — plinar identitatea națională. Nu putea exista o selecționată a Ungariei ai cărei jucători să fie atât de nepricepuți, de împiedicați încât să nu trebuiască să o susții obligatoriu. Desigur, asta nu însemna că nu-l puteai înjura de mamă pe jucătorul care tocmai a ratat o ocazie babană. Mai mult chiar, uneori adulții sugerau un paralelism între gloria urmată de prăbușire a naționalei de fotbal a Ungariei și măreția de odinioară a statului ungar urmată de acea dramatică restrângere teritorială — asta deși între acele două evenimente istorice nu exista o suprapunere perfectă, pentru că băieții lui Puskás cuceriseră mapamondul sub culorile unei Ungarii deja micuțe. Eu n-am mai apucat să văd jucând Echipa de Aur, însă i-am putut admira pe Albert Flórián, Mészöly, Bene Feri și ceilalți la mondialul din Anglia, din 1966, când „i”-am bătut pe brazilieni. Ăsta da, meci! Topăiam, plângeam de bucurie că am arătat lumii întregi de ce eram în stare noi, maghiarii. Unii dintre vecinii noștri erau deja siguri că de data asta vom câștiga și titlul mondial. La meciul următor, însă, băieții „au mâncat bătaie” de la Uniunea Sovietică.

Mai târziu, după câțiva ani, s-a întâmplat ceva de care m-am temut întotdeauna în adâncul ființei mele. La un campionat european, naționala Ungariei și cea a României s-au confruntat în faza de calificare. Deja atunci încercam să evit, instinctiv, astfel de evenimente cu grea încărcătură emoțională, dar mă simțeam obligat să urmăresc cele două meciuri în discuție. M-a mirat faptul că nu numai colegii mei de școală și adulții pe care îi cunoșteam s-au pregătit temeinic pentru acel eveniment, spunând că „trebuie să le arătăm românilor unde locuiește Dumnezeu”, ci și notabilitățile orașului nostru.

Secretarul organizației orășenești de partid, tovarășul Abrudan, care era pe jumătate maghiar, a hotărât ca deasupra străzii principale să se atârne un uriaș banner (pe-atunci încă nu se numea așa), cu următorul text: „România-Ungaria 3-0”. Firește, asta se întâmpla înainte de meci. Părerea tatălui meu era că, în felul acesta, „gunoaiile astea nu urmăreau decât să-i provoace pe maghiari”. O opinie cu care am fost de acord, cu toate că pe atunci nu înțelegeam exact ce înseamnă „a provoca”, de aceea i-am repetat lui Szántó Sanyi mesajul tatălui meu în felul următor: „Iar vor să ne ațâțe românii.” De fapt, pe părinții mei nu-i prea interesa fotbalul — după tata, tevatura care se făcea în jurul acestui sport era lipsită de gust. Până la urmă, lucrurile s-au întâmplat altfel. Dacă nu mă înșală memoria, atât partida de la Budapesta, cât și cea de la București s-au terminat la egalitate, așa că a fost nevoie de un al treilea meci de calificare, care a avut loc la Belgrad și unde „am câștigat noi” cu scorul de 2 la 1.

Dar nu asta era esența. Mai precis, rememorând astăzi acea situație, nu rezultatele cu care s-au încheiat meciurile respective au lăsat în mintea mea urmele cele mai adânci, ci faptul că aceiași oameni care într-o zi ne învățau despre frumusețea prieteniei în sport și a spiritului olimpic, că aceasta este moștenirea lăsată nouă de Pierre de Coubertin, și citau, pătrunși de un profund respect, versul „tu însăși pacea ești” din oda închinată sportului de întemeietorul Comitetului Olimpic Internațional, aceiași oameni deci, a căror sinceritate era mai presus de orice îndoială, în ziua următoare urlau ca din gură de șarpe, unii înjurându-i pe români, alții pe maghiari, se dezlănțuiau și unii și alții într-un potop de ură, totul de la un meci de fotbal. Simțeam, firește fără să fiu încă în stare să-mi exprim gândul în acești termeni, că fotbalul este un fel de hârtie de turnesol, care ne arată fără greș cărei națiuni îi aparținem și ce credem de

fapt despre cealaltă națiune — gânduri care altminteri trebuie ținute secrete.

Acesta este motivul pentru care, începând de atunci, m-am temut de meciurile de fotbal în general, de confruntările dintre „Fradî” și Újpest și îndeosebi de partidele dintre români și maghiari. Nu voiam ca cineva să dea în vileag faptul că nici nu îi detestam cum se cuvine pe cei de la Újpest Dózsa și pe români. Simțeam însă că trebuie să țin pentru mine aceste temeri. Într-o asemenea înfruntare, nu îmi puteam permite să dau dovadă de slăbiciune. De aceea, urlam și eu cât mă țineau puterile „Cine-i ăl mai bun? Maghiarii-s cei mai buni”, și „Ria-ria, Hungaria!”

*

Întâlneam tot mai mulți români, la Salonta — și nu erau cu toții veniți din altă parte. Mi-am dat seama că unii dintre locuitorii Salonte erau români, numai că eu nu știusem acest lucru. Unul dintre cei care făceau parte din această categorie era vecinul nostru Traian Popovici, care vorbea limba maghiară la fel de bine ca noi. Eu, în schimb, nu învățasem româna, deși ne-a fost materie școlară încă dintr-a-ntâia. Nu aveam nevoie de limba română în afara școlii, în general mă făceam înțeles peste tot în maghiară. De aceea, pentru mine româna era oarecum o limbă exotică. Odată, când ne jucam pe stradă, am auzit doi trecători, un bărbat și o femeie, vorbind între ei românește. Am vrut să mă dau mare în fața fraților Boros, tovarășii mei de joacă de atunci, așa că le-am pus celor doi întrebarea pe care o auzisem de la Attila Bauer: „Nenea, cât e ceasul?”. Bărbatul s-a uitat la ceas și mi-a răspuns — numai că, firește, nu am înțeles ce spunea. Cum altceva nu știam să întreb, am repetat întrebarea: „Nenea, cât e ceasul?”. Mi-a răspuns din nou, acum pe un ton furios, și și-a continuat drumul. Eu și frații Boros ne-am luat după ei, repetând mereu aceeași întrebare — de data asta

în cor, la care bărbatul s-a întors spre noi, a început să strige și să facă gesturi evident amenințătoare, așa că am hotărât că cel mai indicat era să ne ducem acasă fuguța.

Ajuns în fața casei mele, l-am văzut pe tata stând de vorbă, tot pe românește, cu un milițian. Frații Boros s-au speriat și au șters putina, crezând că milițianul venise pentru că fusesem obraznici cu acel român.

Eu m-am oprit lângă milițian, de parcă m-aș fi predat reprezentantului autorității. Îmi ziceam în gând: fie ce-o fi, n-are decât să mă ducă la închisoare, o să fiu pedepsit pentru „fapte trecute și viitoare” (fragment din *Imnul Maghiar*), îmi accept destinul — dar tata mi-a spus să intru în casă. După aceea au intrat și ei. Tata căuta niște acte. Se vedea că e nervos, dar se stăpânea. Apoi i-a arătat milițianului actele. Omul s-a așezat pe un scaun și a început să completeze un formular — mai precis, două formulare identice între care așezase o hârtie de indigo. În timp ce scria, îi tot puneam întrebări tatei, care de fiecare dată dădea răspunsuri scurte, dar aparent de bunăvoie. Apoi, milițianul s-a ridicat în picioare și l-a pus pe tata să semneze formulele, lăsându-ne copia.

În drum spre ușă, milițianul m-a mângâiat pe creștet și mi-a spus ceva ce nu am înțeles, dar suna binevoitor. Tata mi-a spus, în maghiară: Hai, zi-i lui nenea cum te cheamă. Pe tata l-am înțeles, așa că mi-am rostit, mândru, numele: Szabolcs. La care milițianul a repetat întrebarea — mi-am dat seama fără traducere, iar eu am spus din nou, de astă dată despărțindu-mi numele în silabe: Sza-bolcs.

„Bine, bine, Za-bo-ci”, mi-a spus milițianul cu o voce prietenoasă și a plecat, iar eu strângeam pumnii furios că îmi pocise numele în bătaie de joc, când eu îi spuseseam cât se poate de clar că numele meu este Szabolcs. Tata, care-l condusesese pe milițian, s-a întors în casă furios peste poate și a ridicat tonul la mama.

Pe mine m-au trimis în curte, dar am tras cu urechea. Tot ce-am reușit să înțeleg din conversația lor este că „sectoristul” (adică milițianul) l-a amendat pe tata pentru că nu trecuse ceva în cartea de imobil. Tata spunea că a făcut-o din răutate, doar pentru că este maghiar, că dacă ar fi fost român, sigur găsea totul în ordine.

*

Părinții mei au cumpărat, în 1963, un televizor marca Rubin. Și până atunci ne uitam la programe de televiziune, dar o făceam pe la vecini, de regulă atunci când se dădea un film. Din acel moment, am avut program de vizionare zilnic, mai puțin luna, pentru că, pe-atunci, televiziunea din Ungaria nu emitea în prima zi a săptămânii. În acea vreme, nu aveam la dispoziție decât două posturi TV — cel românesc și cel din Ungaria, dar aproape niciodată n-am fost curioși să aflăm ce transmitea Televiziunea Română. Asta, nu doar pentru că părinții înțelegeau mai greu limba (iar eu deloc), ci și pentru că, în acea perioadă, televiziunea din Ungaria avea programe realmente reușite. Nu cred că acest lucru se datora vreunei strategii media anume, pur și simplu cei de acolo știau din instinct ce-și doresc telespectatorii.

Programe cum ar fi „Se caută reporter”, concursul de dirijori, diferitele emisiuni de reportaj, concursurile, ca să nu amintesc festivalurile de muzică ușoară, care, cum se spune, „bat tot”, generează sentimente în rândul spectatorilor — uneori, asistam în direct la veritabile drame. Datorită atmosferei politice relativ mai lejere din Ungaria, unde statul era mai îngăduitor, programele de revistă satirică aveau haz — în vreme ce la televiziunea din România, în programul de Revelion, se putea glumi numai pe seama chelnerilor care pretindeau bacșiș. Altfel spus, de bună seamă mulțumită circumstanțelor politice mai favorabile, televiziunea budapestană avea un nivel calitativ net superior. Acest